

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Svenskläraren och skolans digitalisering

En kvalitativ studie om hur skolans digitalisering förändrar svensklärarens uppdrag på gymnasial nivå

Namn: Alice Kileby
Program : Ämneslärarprogrammet
inriktning gymnasieskolan

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: LGSV2A, Självständigt arbete för gymnasielärare
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: VT 2018
Handledare: Olle Widhe
Examinator: Anna Nordenstam
Kod: VT18-1150-011-LGSV2A

Nyckelord: Digitalisering, svenskämnet, svensklärare, styrdokument, ämnesplanen för svenska, skönlitteratur

Abstract

Syftet med detta arbete är att utveckla ny kunskap om hur skolans digitalisering förändrar svensklärares uppdrag och hur svensklärarna själva ser på denna förändring. Därför används en multimetod som innefattar en kvalitativ analys av den reviderade ämnesplanen för svenska samt kvalitativa samtalsintervjuer med fem olika svensklärare. Utgångspunkten i analyserna är Foucaults teori om makt eftersom lärare är myndighetsutövare i en lagstyrd verksamhet. Slutsatserna i arbetet är att skolans digitalisering förändrar svensklärares uppdrag då analysen av ämnesplanen pekar på att skrivningarna om digitalisering påverkar svenskämnet ända ner i dess kärna när det gäller språk, språkbruk och kommunikation. Dessutom har användandet av digitala verktyg explicit skrivits in i ämnesplanen. De intervjuade svensklärarna verkar ha en klar bild kring varför styrdokumenten revideras men de har svårare att se framför sig på vilket sätt skolans digitalisering förändrar svenskundervisningen. De intervjuade svensklärarnas syn på den egna digitala kompetensen pekar också på att Skolverkets bild av digitaliseringen ännu inte framgår. De intervjuade svensklärarnas egen bakgrund i form av till exempel intresse och tillgång till fortbildning verkar även påverka deras individuella digitala kompetens. Analysen av ämnesplanen pekar på att skönlitteraturen fortfarande verkar ha samma givna plats i ämnesplanen eftersom den inte på ett tydligt sätt berörs av revideringarna om digitalisering. Den traditionella synen på skönlitteratur verkar dock kollidera med det nya digitala synsätt som premieras. Bland de intervjuade svensklärarna kunde ett visst motstånd mot en förändring av skönlitteraturens roll urskiljas. Detta arbete vill tillföra ett svensklärarperspektiv till det forskningsfält som berör skolans digitalisering.

1 Innehållsförteckning

2	Inledning	2
2.1	Syfte och frågeställning	3
2.2	Metod och material	3
2.3	Teoretisk utgångspunkt.....	5
3	Tidigare forskning.....	7
3.1	Skolverkets forskning kring IT i skolan	7
3.2	Kritik mot EU:s definition av digital kompetens	7
3.3	Digital jämlikhet i skolan.....	8
3.4	Lärares mediekunnighet.....	9
3.5	Digitaliseringen med fokus på svenskämnet	9
3.5.1	Digital epistemologi inom humaniora	10
3.5.2	Skönlitteraturens roll i förhållande till digitaliseringen	10
3.5.3	Digital läsning	11
3.5.4	Digitalt skrivande	11
3.5.5	Bedömning av multimodala färdigheter	12
4	Analys av den reviderade ämnesplanen för svenska	12
4.1	Skolverkets intentioner med revideringarna i ämnesplanen för svenska.....	13
4.1.1	Att förstå digitaliseringens påverkan på samhället inom svenskundervisningen	13
4.1.2	Skönlitteraturens roll i förhållande till digitaliseringen	15
4.1.3	Digitala verktyg och digitala medier i svenskundervisningen.....	16
4.1.4	Ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt inom svenskundervisningen	18
4.1.5	Att kunna lösa problem inom svenskundervisningen.....	19
4.1.6	Digitaliseringen påverkan på bedömning och betyg	19
5	Intervjuer med svensklärare	20
5.1	Svensklärarna i studien	20
5.2	Svensklärarnas uppfattningar om svenskämnets förändring	22
5.3	Svensklärarnas uppfattningar om skönlitteraturens roll	24
5.4	Svensklärarnas uppfattningar om den egna digitala kompetensen	26
6	Diskussion	28
7	Referenslista.....	33
8	Bilaga 1 - intervjuguide	35

2 Inledning

Den digitala utvecklingen i samhället har lett till att digitala verktyg och digitala medier numera är en del av människors vardag. Datorer, surfplattor och mobiltelefoner påverkar vårt sätt att interagera, kommunicera, leva och arbeta. Skolan är en del av samhället och har som uppdrag att utbilda eleverna så att de kan delta i arbetsliv och samhällsliv. Med detta som bakgrund valde regeringen att ta fram en nationell strategi för arbetet kring digitalisering i skolan, en strategi som har lett till revideringar av styrdokumentet med syfte att konkretisera skolans uppdrag. I juli 2018 ska de nya skrivningarna om digitalisering i styrdokumentet bli obligatoriska för gymnasieskolan, vilket bland annat innebär en del ändringar i ämnesplanen för svenska. Som svensklärare behöver man då förhålla sig till de nya skrivningarna i ämnesplanen och samtidigt implementera dem i svenskundervisningen.

Per-Olov Svedner tar redan i *Svenskämnet & svenskundervisningen* (2011) upp att svenskämnets innehåll på grund av medieutvecklingen inte längre är självklart och att detta leder till ett dilemma inom svenskundervisningen.

Dessa förändringar skapar nya möjligheter men också problem för svenskundervisningen. Utvecklingen har bara börjat, så de långsiktiga konsekvenserna vet vi inget om. Men på något sätt måste vi förhålla oss till det nya (Svedner, 2011: 4-5).

Svedner har alltså identifierat ett dilemma inom svenskundervisningen, där nytt och gammalt ska samsas. I och med de nya skrivningarna i ämnesplanen står svenskämnet inför ytterligare förändringar som kommer att påverka svensklärarnas sätt att arbeta. Till exempel leder detta till frågor om *vad* som kommer att förändras samt *hur* detta ska göras. Dessutom skulle man som svensklärare kunna ställa sig själv frågor som *vad behöver jag lära mig?* eller *vad förväntas jag att kunna?* I detta arbete utgår jag från ett lärarperspektiv och kommer att analysera vad de nya skrivningarna i ämnesplanen för svenska innebär för svensklärares uppdrag samt undersöka hur olika svensklärare upplever skolans digitalisering med fokus på svenskämnet.

2.1 Syfte och frågeställning

Det grundläggande syftet med detta arbete är att utveckla ny kunskap om hur skolans digitalisering, där de reviderade styrdokumenterna ingår, förändrar svensklärares uppdrag och hur svensklärarna själva ser på denna förändring. När skrivningarna om digitalisering tillkommer i styrdokumenterna blir det tydligt att alla svensklärare måste förhålla sig till dem både vid planering och genomförande av undervisning. Lärarna ställs då inför frågor som bland annat handlar om hur de nya skrivningarna i ämnesplanen för svenska kan tolkas samt hur de ska implementeras i undervisningen. Andra frågor som skrivningarna om digitalisering kan leda till handlar om svensklärarnas egna uppfattningar om digitaliseringen och deras egen digitala kompetens. I min studie vill jag därför genom kvalitativa undersökningar titta närmare på svensklärarnas förutsättningar dels genom en kvalitativ analys av den reviderade ämnesplanen för svenska och dels genom kvalitativa forskningsintervjuer där jag ställer frågor om hur olika svensklärare upplever skolans digitalisering med fokus på svenskämnet.

I mitt arbete har jag valt att sätta skönlitteraturens roll inom svenskämnet i särskilt fokus för att ta reda på hur den kommer att påverkas av svenskämnets digitalisering. Detta eftersom skönlitteraturen kan sägas tillhöra "det gamla" eller traditionella inom svenskundervisningen vilket gör att det kan vara intressant att titta närmare på hur skönlitteraturen då bör förhålla sig till det "nya" digitala synsätt som de reviderade styrdokumenterna premierar.

I mitt arbete utgår jag från följande två forskningsfrågor:

Hur förändrar Skolverkets nya riktlinjer om digitalisering svensklärares uppdrag?

Hur upplever svensklärare skolans digitalisering och dess konsekvenser för rollen som svensklärare?

2.2 Metod och material

För att besvara mina frågor använder jag mig av en multimetod som innefattar en kvalitativ analys av den reviderade ämnesplanen för svenska samt kvalitativa samtalsintervjuer med fem olika svensklärare. Den första frågan i min frågeställning besvarar jag genom en analys av den reviderade ämnesplanen för svenska med fokus på att undersöka Skolverkets intentioner med skrivningarna om digitalisering samt vilka konsekvenser detta kan få för svensklärares

uppgift. Jag har därför valt att genomföra en typ av hermeneutisk analys som i huvudsak tar utgångspunkt i en sändarorienterad tolkning. Enligt Lennart Hellspång och Per Ledin (1997) har en sändarorienterad tolkning följande syfte:

En sändarorienterad tolkning vill få fatt i vad den som står för texten velat säga med den. I samma syfte kan vi ställa frågor till den vi samtalar med: "Vad menar du egentligen? Har jag fattat dig rätt? Vi vet ju att orden inte alltid speglar avsikten. (Hellspång & Ledin, 1997:221)

Medan en sändarorienterad tolkning vill undersöka den intention som givit upphov till texten så vill en mottagaranpassad tolkning undersöka hur användarna av texten uppfattar den och tar den till sig (Hellspång & Ledin 1997:222). Den andra frågan i min frågeställning har jag därför valt att besvara genom kvalitativa samtalsintervjuer med olika svensklärare med fokus på en mottagarorienterad tolkning. Hellspång och Ledin beskriver en mottagarorienterad tolknings syfte på följande sätt:

En mottagarorienterad tolkning tar fasta på användarna och deras reception – hur de tar texten till sig. Den fråga vi då ställer oss är: "Hur uppfattas texten av en viss läsare eller (oftast) en viss läsargrupp?" Detta rör sig om en tolkning av andra graden, dvs. vår tolkning av någon annans tolkning. (Hellspång & Ledin 1997:222)

Som blivande svensklärare utgår jag ifrån att jag som läsare av ämnesplanen försöker göra den meningsfull för mig i svenskundervisningen och därför blir min egen utgångspunkt och mitt sätt att skapa mening avgörande för analysen. Det är möjligt att en annan svensklärare skulle kunna tolka den reviderade ämnesplanen på ett annat sätt, vilket innebär att texten har en viss tolkningspotential (Hellspång & Ledin 1997:220). Syftet med intervjuerna är därför att urskilja hur de intervjuade svensklärarna ser på skolans digitalisering och de reviderade styrdokumentet. Jag vill här fokusera på svensklärarnas ämnessyn och tankar kring hur digitaliseringen kan implementeras med deras föreställningar om svenskämnet.

En valid forskningsdesign ska ur ett etiskt perspektiv producera kunskap som är till nytta samtidigt som de skadliga konsekvenserna ska minimeras (Kvale & Brinkmann 2014: 297-298). Därför ska validiteten i en undersökning kontinuerligt kontrolleras under hela forskningsprocessen, från planering, till genomförande och till analys av resultatet. Vid planeringen av mina kvalitativa undersökningar utgick jag från tidigare forskning om skolans digitalisering och svenskämnet. De båda kvalitativa metoderna valdes i syfte att ömsesidigt

belysa varandra för att skapa en helhetsförståelse för den förändring som skolans digitalisering för med sig, genom ett sändarperspektiv och ett mottagarperspektiv. Eftersom jag var ute efter Skolverkets intentioner använde jag mig av Skolverkets kommentarmaterial *Få syn på digitaliseringen på gymnasial nivå* (2017a), samt även kommentarerna till ämnesplanen som definierar olika begrepp. Vid genomförandet av intervjuerna utgick jag ifrån att kunskapen i en forskningsintervju konstrueras i interaktionen mellan intervjuaren och intervjupersonen (Kvale & Brinkmann 2014:49). Därför var jag medveten om att den kunskap som producerades under intervjuerna skapades i den specifika situation där intervjuerna genomfördes beroende av mig som intervjuare och det är möjligt att exempelvis frågornas ordning, formulering, eller mitt tonfall kan ha påverkat svaren och därför också reliabiliteten i undersökningen. I analysen av ämnesplanen samt vid analysen av intervjuerna utgick jag från tidigare forskning för att kunna diskutera, jämföra och dra slutsatser.

2.3 Teoretisk utgångspunkt

Skolans digitalisering hänger samman med ett sociokulturellt perspektiv på lärande som betonar att lärandet sker i sociala sammanhang som påverkas av det samhälle som människorna lever i (Säljö 2005:12). Det sociokulturella perspektivet utgår också ifrån att människor samspelar med materiella eller kulturella redskap för att förstå och agera i omvärlden, vilket kallas för mediering (Säljö 2005:29-30). Ett materiellt redskap eller verktyg skulle idag kunna vara exempelvis ett papper, en penna, en dator eller en mobiltelefon. Det viktigaste kulturella redskapet som människorna använder sig av enligt det sociokulturella perspektivet är språket som hjälper människorna att förklara, förstå och tänka kring omvärlden. Språket är varken statiskt eller neutralt utan påverkas av bland annat det historiska och kulturella sammanhang som människorna befinner sig i (Säljö 2005:34-35). Ett sociokulturellt perspektiv på lärande i dagens digitaliserade samhälle utgår ifrån att digitala verktyg och digitala medier påverkar människors sätt att förstå och förklara omvärlden. De digitala verktygen och medierna påverkar exempelvis människors möjligheter att delta i sociala sammanhang, de kan fungera som medierande redskap eller hjälpmedel när människor ska förstå omvärlden och de påverkar även språket som är människornas främsta kulturella redskap.

Samhällets digitalisering förändrar lärandet och därför behöver även undervisningen i skolan förändras, därav revideringarna i styrdokumentet. I detta arbete utgår jag från att skolan är en

central institution som är politiskt styrd, där riksdagen stiftar skollagen med grundläggande bestämmelser för alla skolformer, regeringen utfärdar förordningar, såsom läroplanerna, och Skolverket antar föreskrifter som kursplaner och betygskriterier (Forsberg 2012:444).

Rektorer och lärare är därmed myndighetsutövare i en lagstyrd verksamhet och måste förhålla sig till skolans förordningar som är bindande (Rapp 2012:461). Man kan alltså säga att det finns ett maktförhållande i skolan där läraren kan betraktas som en central aktör med en specifik roll.

I detta arbete utgår jag från den franske filosofen Michel Foucaults beskrivning av institutioner som en sluten miljö, en kontext, med en heterogen blandning av uppfattningar, tankar och förgivettaganden (Bevir 1999:352). Därför är det enligt Foucault meningsfullt att studera de processer som upprätthåller en institution samt de processer som ständigt transformerar den. Detta görs på bästa sätt genom att studera institutionen nerifrån och upp, bottom-up, för att titta på hur aktörerna i en institution agerar till följd av olika maktförhållanden då makten enligt Foucault alltid utövas inom ramen för olika relationer (Bevir 1999: 353). I detta arbete skulle en sådan relation inom skolans institution kunna handla om förhållandet mellan sändaren, det vill säga uppdragsgivaren regeringen som formulerar skolans styrdokument som antas av Skolverket, och mottagaren, det vill säga läraren som ska förhålla sig till styrdokumentet.

För att beskriva de processer som upprätthåller en institution använder sig Foucault av begreppet *normalisering* som handlar om hur det som anses normalt inom institutionen skapas och hur det som anses vara avvikande hanteras och kontrolleras (Digeser 1992:985-986). Det förekommer dock aldrig en total normalisering inom en institution, eftersom det skulle innebära en total maktutövning utan någon handlingsfrihet bland de olika aktörerna, därför uppstår det också en viss grad av *motstånd* inom institutionen. Det skulle kunna handla om motståndet mot det som anses normalt och det som överordnade beslutat (Digeser 1992:1003). I detta arbete använder jag Foucaults begrepp normalisering och motstånd med utgångspunkt i att lärarrollen skapas i relation till andra roller inom skolans institution såsom elever, arbetsgivare och uppdragsgivare och är knuten till nödvändiga relationer, rättigheter, skyldigheter och allmänna förväntningar (Persson 2008:77). När rollerna inom en institution av någon anledning förändras, så förändras också lärarrollens karaktär och de gemensamma intressen som förenar lärarna som yrkeskår (Persson 2008:78). Revideringarna om digitalisering i styrdokumentet, som utfärdas av uppdragsgivaren regeringen, förändrar

rollerna för arbetsgivare, lärare och elever eftersom arbetet med digitalisering nu genom styrdokumentet regleras av överordnade. Implementeringarna av de reviderade styrdokumentet får då också konsekvenser för det primära uppdraget för lärare, det vill säga att bedriva undervisning och utveckla elevers lärande.

3 Tidigare forskning

För att, i enlighet med Foucault, kunna studera en organisation nerifrån och upp med fokus på lärarrollen är det först relevant att ge en bakgrund till vad tidigare forskning har visat om lärarnas förutsättningar. Därför presenteras här forskning som ligger till grund för mina kvalitativa undersökningar som på olika sätt berör skolans digitalisering eller svenskämnet.

3.1 Skolverkets forskning kring IT i skolan

För att ge en bild av hur förutsättningarna för IT-användning samt synen på den egna digitala kompetensen ser ut bland lärare har jag valt att använda mig av Skolverkets forskning. Sammanfattningsvis visade Skolverkets senaste IT-uppföljning *IT användning och IT-kompetens i skolan* (2016) att gymnasieelevers tillgång till datorer eller surfplattor i skolan är hög (Skolverket 2016:45). De ämnen där IT-användningen dominerar är samhällskunskap samt svenska där närmare sju av tio elever använder dator på alla eller de flesta av lektionerna (Skolverket 2016:76). Bland lärarna på gymnasiet bedömde åtta av tio lärare sin IT-kompetens som mycket bra eller ganska bra och det var bara ungefär en av tio lärare som upplevde att deras IT-kompetens alltid eller ofta begränsar användningen av IT i undervisningen (Skolverket 2016:66). Skolverkets senaste IT-uppföljning visade också att lärare med färre yrkesverksamma år uppvisar en mer positiv bild av den egna IT-kompetensen än lärare som funnits i yrket länge (Skolverket 2016:67). Trots att tillgången till IT har ökat och att den självupplevda digitala kompetensen bland lärarna generellt är god, uttrycker lärarna ändå ett lika stort behov av kompetensutveckling inom IT som i tidigare uppföljning. Omkring hälften av lärarna på gymnasiet upplever ett stort behov av kompetensutveckling (Skolverket 2016:67-68).

3.2 Kritik mot EU:s definition av digital kompetens

Lärare är myndighetsutövare i en lagstyrd verksamhet och måste förhålla sig till skolans styrdokument. Hur lärarna tolkar styrdokumentet blir då avgörande för hur de används i

undervisningen. I de reviderade styrdokumenterna används begreppet digital kompetens som tar sin utgångspunkt i en av EU:s åtta så kallade nyckelkompetenser. EU:s nyckelkompetens om digital kompetens innefattar fyra aspekter, nämligen att förstå digitaliseringens påverkan på samhället, att kunna använda och förstå digitala verktyg och medier, att ha ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt samt att kunna lösa problem och omsätta idéer i handling (Skolverket 2017a:10-11). EU:s definition har dock fått kritik för att den anses vara svårtolkad eller missvisande eftersom fokus tenderar att enbart hamna på behärskan av vissa typer av teknik. En forskare som är kritisk till EU:s definition är Sven Eric Liedman, som i samband med att EU:s nyckelkompetenser togs fram 2006, i en intern rapport från Skolverket (*Nycklar till ett framgångsrikt liv?* 2008) satt dem i relation till dåvarande styrdokument. Liedman kom bland annat fram till att det är svårt att veta hur man ska tolka begreppet nyckelkompetens då begreppet inte definieras av EU. En möjlig tolkning av begreppet blir då att det handlar om en uppnådd nivå av kompetens, i likhet med mål i skolarbetet som ska uppfyllas, som fokuserar på ett resultat och inte på en process (Liedman 2008:42). Liedman tar också upp att själva formuleringen i EU:s definition av digital kompetens, framför allt i den svenska översättningen, har lett till att fokus hamnat på den tekniska behärskan av digital teknik trots att man egentligen vill peka på förmågor som ligger bortom den rena datorkunskapen (Liedman 2008:23). En definition av digital kompetens som enbart bygger på konkreta färdigheter stannar vid förmågan att kunna använda digitala verktyg och främjar inte ett kritiskt och reflekterande synsätt (Liedman 2008:23).

3.3 Digital jämlikhet i skolan

Skolan och lärarna har enligt regeringen ett viktigt uppdrag när det gäller främjandet av digital kompetens för att öka likvärdigheten i skolan (Regeringen 2017:6). Ulli Samuelsson har i sin avhandling *Digital (o)jämlikhet* (2014) tittat närmare på grundskole- och gymnasieelevers tillgång och användning av IKT i förhållande till skolans uppdrag att ge alla elever en likvärdig utbildning. Med hjälp av enkätundersökningar och intervjuer med elever på högstadiet analyserar Samuelsson bland annat skolans bidrag till elevers digitala kompetens samt digitala jämlikhet. I studien kommer Samuelsson fram till att det trots hög tillgång till IKT hos eleverna i studien ändå finns en digital ojämlikhet som innebär att elevernas ekonomiska, kulturella eller sociala kapital påverkar deras digitala kompetens (Samuelsson 2014:89). Därför drar hon också slutsatsen att skolan inte klarar uppdraget att erbjuda eleverna likvärdig utbildning kring digital kompetens (Samuelsson 2014:90). Att

eleverna inte får en likvärdig möjlighet att utveckla digital kompetens trots en hög likvärdig tillgång till digitala verktyg menar Samuelsson skulle kunna vara en följd av att skolorna lagt mer fokus på tekniska än pedagogiska lösningar och att den digitala tekniken förts in i undervisningen utan att ha integrerats med de olika ämnena (Samuelsson 2014:88-90). För att motverka digital ojämlikhet måste det enligt Samuelsson ske en tydligare integrering av IKT i ämnena samt fler satsningar på ämnesdidaktisk kompetens. En avsaknad av digital kompetens hos lärarna leder till brister i undervisningen kring elevers utveckling av digital kompetens och bidrar till att de traditionella, icke digitala undervisningsmetoder fortfarande är norm (Samuelsson 2014:89-90). Detta leder också till att elevernas möjligheter att utveckla digital kompetens i stor utsträckning påverkas av vilken lärare de har (Samuelsson 2014:94).

3.4 Lärares mediekunnighet

Lärarnas digitala kompetens är enligt Samuelsson (2014) avgörande för främjandet av digital kompetens hos eleverna. En annan forskare som undersökt lärarnas förutsättningar är Barbro Oxstrand som i *Från MEDIA LITERACY till MEDIKUNNIGHET* (2013) undersökt lärares uppfattning och förståelse för begreppen mediekunnighet och IKT i skolan samt lärares syn på medieundervisning. I studien har Oxstrand med hjälp av kvalitativa samtalsintervjuer tittat närmare på hur lärare på mellanstadiet uppfattar begreppet mediekunnighet samt satt detta i relation till lärarnas skolorganisation samt generationstillhörighet. Några viktiga slutsatser som Oxstrand fick fram var att lärarnas egen mediekunnighet har betydelse för elevernas möjligheter att erövra en god mediekunnighet eftersom lärarna har en viktig stödjande roll i utvecklingen av mediekunnighet i undervisningen (Oxstrand 2013:179). Lärarnas egen mediekunnighet berodde till största delen på eget intresse och kunskaper om medier snarare än ålder eller generation (Oxstrand 2013:174). Den största skillnaden i mediekunnighet berodde enligt Oxstrand på vilka lärare som blivit utvalda till att få gå fortbildningskurser kring hur de kan använda medier i undervisningen (Oxstrand 2013:174). Då lärarnas egen mediekunnighet är avgörande för elevernas mediekunnighet drog Oxstrand slutsatsen att skolan behöver satsa på individuell medieutbildning för alla lärare (Oxstrand 2013:183).

3.5 Digitaliseringen med fokus på svenskämnet

Det sociokulturella perspektivet pekar på att det digitala samhället påverkar vårt sätt att lära och därför behöver också undervisningen anpassas. Här presenteras forskning som fokuserar på olika aspekter av svenskämnet.

3.5.1 Digital epistemologi inom humaniora

Till svenskämnet hör litteraturen som är en del av svenskämnets kärna. Jonas Ingvarsson argumenterar i artikeln *Digital epistemologi och tidigmoderna tankeformer* (2016) för att den digitala kultur vi lever i idag innebär ett radikalt skifte för hur vi uppfattar information och därför kräver en helt ny syn på kunskap, en digital epistemologi (Ingvarsson 2016:60).

Ingvarsson har identifierat ett spänningsfält inom humaniora mellan vår traderade kulturhistoria och den digitala kulturen, det vill säga mellan det ”gamla” och det ”nya”. Han menar också att det hos vissa humanister finns en rädsla för att det digitala kommer att innebära slutet för det analoga, att det multimodala är ett hot mot den traditionella texten samt att internet är ett hot mot läsande och bildning (Ingvarsson 2016: 60). Ingvarsson menar att digitaliseringen behöver inkorporeras i humaniora på ett mer genomgripande sätt än tidigare och att det inte räcker med att vi för över till exempel skönlitterära böcker till digital form i till exempel databaser eller digitala arkiv. Vi behöver en helt ny pedagogik som lyfter blicken från de skönlitterära verken och istället fokuserar på hur vi kan utveckla kreativa kombinationer mellan flera olika kulturuttryck samt hur vi kan koppla ihop historiska perspektiv med samtiden (Ingvarsson 2016:60-61).

3.5.2 Skönlitteraturens roll i förhållande till digitaliseringen

I mitt arbete vill jag titta närmare på hur skönlitteraturen bör förhålla sig till det digitala synsätt som Skolverket premierar. En forskare som tidigare har undersökt litteraturundervisningens förändrade roll är Magnus Persson som i sin studie *Varför läsa litteratur* (2007) analyserat 1994 års läroplaner och kursplaner samt ett urval av tryckta läromedel. Persson tittade då närmare på “den kulturella vändningen” i skolans styrdokument, som en följd av dagens mediekultur, konsumtionssamhälle och mångkulturalism, och hävdar att svenskämnets och skönlitteraturens tidigare syfte genom historien, att fostra goda svenska medborgare samt att föra ett kulturarv vidare, inte längre kan legitimeras (Persson 2007:7-8). I sin analys av de tidigare styrdokumenten urskilja en stark närvaro av kulturarv och han menade även att lärarna verkade tillskriva den traditionella litteraturen en överlägsenhet gentemot andra medier (Persson 2007:7). I *Den goda boken* (2012) baserad på ovanstående avhandling diskuterar Persson vidare synen på den skönlitterära boken och dess påstådda överlägsenhet gentemot andra medier och det motstånd som finns bland lärare gentemot de nya medierna. Persson problematiserar myten om “den goda litteraturen” (Persson 2012:32)

och menar att skolan behöver vässa argumenten för varför eleverna ska läsa litteratur (Persson 2012:101).

En annan forskare som också problematiserat skönlitteraturens ställning är Anette Årheim som i sin artikel *Perspektiv på värdet av skönlitterära erfarenheter* (2009) under en treårsperiod tittat närmare på elever i en gymnasieklass med fokus på medievanor och attityder till litteraturläsning. Årheim kom fram till att svensklärare upplever svårigheter att motivera läsningen av skönlitteratur för eleverna, detta inte minst på grund av det vidgade textbegreppet (som förekom i Lpf 94 men inte längre i Lgy11) som verkar leda till förvirring. En del lärare i studien valde att trots ett vidgat läsbegrepp tradera traditionella föreställningar och motiveringar till undervisningen av skönlitteratur medan andra lärare inte längre såg något skäl att "påtvunga eleverna läsning av det slaget" (Årheim 2009:71).

3.5.3 Digital läsning

Till svenskundervisningen hör också läsning. Maria Rasmusson har i sin avhandling *Det digitala läsandet* (2017) undersökt digital läsning och jämfört elevers läsning av papperstexter med elevers läsning av digitala texter. Rasmusson kom i sin undersökning fram till att eleverna vid digital läsning, förutom traditionell literacy, det vill säga övergripande läsförmåga, även behöver få möjlighet att utveckla förmåga till en multimodal literacy. En multimodal literacy innefattar enligt Rasmusson förmåga att tolka till exempel bilder och ljud, förmåga att navigera inom digitala miljöer, generella IT-förmågor som till exempel hur man använder en dator, samt förmåga att hantera och kritiskt granska den information man träffar på inom digitala miljöer (Rasmusson 2017:67-68).

3.5.4 Digitalt skrivande

Användandet av digitala verktyg i undervisningen förändrar också skrivandet som är en del av svenskundervisningen. Marie Nordmark har i sin avhandling *Digitalt skrivande i gymnasieskolans svenskundervisning* (2014) undersökt förändringen i elevers skrivprocess vid skiftet från användningen av penna och papper till användandet av datorer. Hon har i sin undersökning kommit fram till att digitala skrivprocesser ser annorlunda ut och kräver andra färdigheter av eleverna, vilket också kräver en annan typ av skrivundervisning (Nordmark 2014:238-239). Dessutom upplever elever att skrivande på dator kräver en annan typ av stöd samt bidrar till fler störningsmoment som till exempel sociala medier. En slutsats som

Nordmark drar är att skolan behöver kunna erbjuda eleverna en miljö där de kan finna koncentration och stöd när de skriver på dator (Nordmark 2014: 236-237).

3.5.5 Bedömning av multimodala färdigheter

Andra förutsättningar för svenskundervisningen får också konsekvenser för bedömningen. I avhandlingen *Creating and Assessing Multimodal Texts* (2014) har Anna Lena Godhe tittat närmare på hur lärare och elever uppfattar bedömning av multimodala texter. Godhe menar att det inom skolan finns starka traditioner kring bedömning och att både lärare och elever är vana vid att skriven och talad text står i fokus vid bedömning i svenskundervisningen. De multimodala texter som vi stöter på idag innehåller dock andra typer av uttryckssätt vilket Godhe har kommit fram till leder till en osäkerhet både bland elever och lärare när det gäller bedömning av dessa uttryckssätt (Godhe 2014:19). Godhe drar slutsatsen att skolor behöver bredda diskussionen kring hur olika uttrycksformer för kunskap kan relateras till bedömningskriterierna så att inte andra uttrycksformer än de traditionella riskerar att missas. (Godhe 2014:137).

4 Analys av den reviderade ämnesplanen för svenska

I denna analys tittar jag närmare på sändaren och uppdragsgivarens intentioner med revideringarna i styrdokumentet i ljuset av Foucaults teori om maktförhållanden inom en institution. Här handlar det om förhållandet mellan sändaren och mottagaren som ska förhålla sig till styrdokumentet som är bindande. I Skolverkets kommentarmaterial framgår att läroplanen för gymnasieskolan, examens- och programmålen samt de olika ämnesplanerna, även om de fyller en funktion var för sig, tillsammans ska vara utgångspunkter för skolans digitaliseringsuppdrag (Skolverket 2017a:5). Det går därför inte att som svensk lärare enbart utgå från skrivningarna om digitalisering i den reviderade ämnesplanen för svenska, utan de måste betraktas utifrån hela skolans digitaliseringsuppdrag. I min analys har jag dock valt att enbart analysera den reviderade ämnesplanen för svenska och då utgå från de fyra aspekterna av digital kompetens som ligger till grund för revideringarna. Enligt Skolverket ska de fyra aspekterna av digital kompetens ses som en röd tråd genom hela skolväsendet, från läroplanen, examensmålen och ner i ämnesplanerna där de påverkar olika aspekter av ämnet (Skolverket 2017a:4-5). Då är det relevant att fråga vilka aspekter av svenskämnet som tydligt berörs samt vilka delar som inte i lika stor utsträckning berörs. I den reviderade ämnesplanen

liksom i den tidigare versionen framgår att “kärnan i ämnet svenska är språk och litteratur” (Skolverket 2017a:1). I min analys vill jag därför titta på hur de två begreppen språk samt litteratur skulle kunna påverkas av skrivningarna om digitalisering i ämnesplanen. Då tidigare forskning visat att litteraturens roll inom svenskundervisningen tidigare motiverats av kulturarv (Persson 2007:7) kan man även ställa sig frågan om hur litteraturen och i synnerhet skönlitteraturen står sig i förhållande till digitaliseringen.

4.1 Skolverkets intentioner med revideringarna i ämnesplanen för svenska

Då jag vill undersöka Skolverkets intentioner med digitaliseringen tar jag hjälp av Skolverkets kommentarmaterial (2017a) i analysen av den reviderade ämnesplanen. Eftersom kommentarmaterialet, till skillnad från styrdokumentet, inte är bindande är det dock inte säkert att alla svensklärare känner till eller får möjlighet att ta del av detta. En slutsats som jag tidigt kunde dra var att det då man endast läser de reviderade delarna i ämnesplanen är lätt att man får uppfattningen att förändringarna inte är särskilt omfattande. Skolverkets kommentarmaterial pekar dock på att det rör sig om stora genomgripande förändringar.

4.1.1 Att förstå digitaliseringens påverkan på samhället inom svenskundervisningen

Den första av de fyra aspekterna av digital kompetens som nämns i Skolverkets kommentarmaterial handlar om att förstå digitaliseringens påverkan på samhället (Skolverket 2017a:16). I den reviderade ämnesplanen för svenska kan man urskilja denna aspekt i svenskämnets syfte. Där framgår först att “samhällets utveckling och digitaliseringen påverkar språk, språkbruk och former för kommunikation” (Skolverket 2017b:1). Den reviderade ämnesplanen utgår alltså ifrån att det digitaliserade samhälle vi lever i idag bidrar till att vårt sätt att använda språket och vårt sätt att kommunicera har förändrats samt håller på att förändras. Som svensklärare kan man tolka detta som att digitaliseringen bland annat påverkar sättet att läsa, tala och skriva. Denna tolkning kan man också göra i det centrala innehållet för kursen svenska 1 där det i punkten *språklig variation i talat och skrivet språk* har lagts till att även “digitaliseringens inverkan på språk och språkbruk” (Skolverket 2017b:6) ska behandlas i undervisningen. Detta skulle man kunna tolka som att digitaliseringen, förutom geografisk och social bakgrund, ålder och kön, bör ses som en viktig faktor som påverkar språket. Det första som den reviderade ämnesplanen pekar på och som man som svensklärare bör vara medveten om vid planering och genomförande av

undervisning är alltså att samhällets digitalisering påverkar språket som är en del av kärnan i ämnet svenska.

I svenskämnetns syfte står det vidare att “genom undervisningen ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, söva och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter.” (Skolverket 2017b:1). Här pekar den reviderade ämnesplanen på vilka förmågor eleverna behöver utveckla när det gäller digital kompetens. Begreppet en vidgad digital textvärld, som förklaras närmare i Skolverkets kommentarer till ämnesplanen, innefattar texter i digitala miljöer, till exempel på internet. (Skolverket 2017c:1). Dessa digitala texter har ofta en komplex uppbyggnad där man kan klicka på länkar och bilder som leder fram till andra texter och bilder. De digitala miljöerna är dessutom ofta interaktiva och ger möjlighet för användarna att själva producera text samt kommunicera med andra (Skolverket 2017c:1). För att förbereda eleverna för att aktivt kunna delta i studier och samhällsliv behöver svenskundervisningen alltså ge eleverna möjlighet att utveckla förmågor att kunna röra sig bland texter i digitala miljöer. Som svensklärare behöver man då kunna identifiera vilka förmågor detta innebär samt hur man ska kunna ge eleverna möjligheter att utveckla dessa.

Svenskundervisningen ska syfta till att utveckla elevernas förmåga att verka i en vidgad digital textvärld men frågan är vad detta mer konkret innebär för undervisningen. Vi kan dra slutsatsen att exempelvis arbetet med läsning, som är en central del inom svenskämnet där eleverna till exempel ska få möjlighet att ta till sig och reflektera över text, bör påverkas. Skolverket lyfter i kommentarmaterialet för gymnasieskolan fram att digital läsning inte är samma sak som läsning av traditionellt skrivna papperstexter utan kräver andra förmågor. Till exempel behöver eleverna träna på att läsa texter som kombinerar text, ljud och bild, eller texter som är interaktiva och föränderliga (Skolverket 2017a:17). För svensklärare innebär detta att en läsundervisning som enbart baseras på text på papper inte är tillräcklig vilket också innebär att svensklärare måste förstå vilka förmågor vid digital läsning de genom undervisningen behöver ge eleverna möjlighet att utveckla. Rasmusson kom i sin avhandling om digital läsning fram till att digital läsning kräver både traditionell literacy, det vill säga övergripande läsförmåga, samt multimodal literacy som innefattar förmåga att tolka bilder och ljud, förmåga att navigera inom digitala miljöer, generella IT-förmågor som till exempel hur man använder en dator, samt förmåga att hantera och kritiskt granska den information man träffar på inom digitala miljöer (Rasmusson 2017:67-68). Man kan då dra slutsatsen att

undervisning i digital läsning kräver en hel del olika kunskaper från svensklärarnas sida, kunskaper som även innefattar tekniska kunskaper, vilket kräver en viss typ av digital kompetens även från lärarnas sida.

4.1.2 Skönlitteraturens roll i förhållande till digitaliseringen

Då arbetet med läsning inom svenskundervisningen även bör innefatta de förmågor som krävs vid digital läsning kan man ställa frågan om vilken roll skönlitteraturen kommer att få då den ofta förknippas med traditionella tryckta böcker. När det gäller begreppet skönlitteratur tillkommer inga förändringar i den reviderade ämnesplanen utan det framgår som tidigare att eleverna till exempel ska utveckla förmåga att använda skönlitteraturen som källa till självinsikt och förståelse för andra människors erfarenheter, livsvillkor, tankar och föreställningsvärldar, att eleverna ska få möjlighet att utveckla kunskaper om centrala svenska och internationella skönlitterära verk och kunna sätta dem i ett sammanhang samt att eleverna ska utveckla förmåga att läsa, arbeta med och reflektera över skönlitteratur från olika tider och kulturer samt av olika författare (Skolverket 2017b:1). Man kan dra slutsatsen att skönlitteraturen fortfarande verkar ha en given plats inom svenskundervisningen. En fråga som man som svensklärare kan ställa är dock vad begreppet skönlitteratur innefattar idag i förhållande till det förändrade synsätt på läsning som ämnesplanen också premierar. Då begreppet skönlitteratur inte definieras av Skolverket kan man dra slutsatsen att det är upp till svensklärarna själva att komma fram till vad skönlitteratur innebär. Eftersom tidigare forskning visat att lärare redan tidigare upplevt skönlitteraturens roll som svår att motivera (Årheim, 2009) skulle skrivningarna om digitalisering kunna leda till ännu större otydligheter kring skönlitteraturens roll. Med hänsyn till skolans digitalisering kanske det nämligen inte längre blir möjligt att svenskämnet skönlitteratur på samma sätt motiveras med hjälp av aspekter som fokuserar på kulturarv (Persson, 2007) då undervisningen förväntas följa med i den digitala utvecklingen.

En fråga man kan ställa sig är om skönlitteraturens plats idag verkligen kan vara så given och självklar som den framstår i ämnesplanen. Persson (2007) kunde i sin analys av de tidigare styrdokumenterna (LPf94) urskilja en stark närvaro av kulturarv och han menade även att lärarna verkade tillskriva den traditionella litteraturen en överlägsenhet gentemot andra medier. Persson drog dock slutsatsen att litteraturundervisningens syfte och värde inom undervisningen behöver ifrågasättas och att skolan behöver vässa argumenten för varför eleverna ska läsa litteratur (Persson 2007:6-7). Detta på grund av att litteraturundervisningens

tidigare kulturella syfte att fostra goda svenska medborgare inte längre kan legitimeras i dagens samhälle (Persson 2007:7). Samhällets kulturella förändring kräver enligt Persson att myten om “den goda litteraturen” problematiseras samt att skolan funderar över förhållandet mellan det “gamla”, det vill säga litteraturläsningen, och det “nya” där de nya medierna och populärkulturen har fått ta plats (Persson 2007:12-13).

Jag konstaterade tidigare att det i den reviderade ämnesplanen för svenska tydligt framgår att språket, som är en del av svenskämnets kärna, i stor utsträckning påverkas av skrivningarna om digitalisering. Det framgår dock inte om eller hur litteraturen påverkas, då litteraturens roll och i synnerhet skönlitteraturens roll inte definieras av Skolverket eller sätts i förhållande till det digitala synsätt som skrivningarna om digitalisering premierar. Man skulle då kunna dra slutsatsen att skönlitteraturens givna plats i ämnesplanen pekar på att det fortfarande finns ett slags tro på skönlitteraturens särskilda värde. Kanske handlar det om en potentiell närvaro av kulturarv. Dock verkar en sådan syn på skönlitteraturen på ett eller annat sätt kollidera med den reviderade ämnesplanens skrivningar om digitalisering. Det verkar alltså finnas ett spänningsfält mellan det “gamla” kulturarvet och det “nya” digitala synsättet liknande det spänningsfält inom humaniora mellan vår traderade kulturhistoria och den digitala kulturen som Ingvarsson (2016) tar upp. Kanske finns det också fortfarande en rädsla inom svenskämnet likt den hos en del humanister för att det digitala kommer att innebära slutet för det analoga, att det multimodala är ett hot mot den traditionella texten samt att internet är ett hot mot läsande och bildning (Ingvarsson 2016:60)? För svensklärare skulle ett spänningsfält inom ämnesplanen kunna leda till svårigheter att få ihop bilden av svenskämnets innehåll vilket lägger ett större ansvar hos de enskilda svensklärarna att själva utveckla förståelse för vad undervisningen ska innehålla.

4.1.3 Digitala verktyg och digitala medier i svenskundervisningen

Den andra aspekten av digital kompetens som tas upp i Skolverkets kommentarmaterial handlar om att kunna använda och förstå digitala verktyg och medier. Inom alla ämnen ska eleverna på olika sätt få möjlighet att använda digital teknik. I ämnesplanen för svenska handlar det om att kunna “använda digitala verktyg och medier för presentation, kommunikation, interaktion och samarbete när det gäller texter” (Skolverket 2017b:1). Enligt Skolverkets kommentar till ämnet kan begreppet digitala verktyg innebära fysiska enheter som en dator, smart telefon eller kamera men det kan också innebära en programvara eller internetbaserad tjänst. Digitala medier beskrivs som plattformar och verktyg för

kommunikation, till exempel webbtjänster, e-tidningar eller sociala medier (Skolverket 2017c:1-2). För svensklärare är det tydligt att digitala verktyg samt digitala medier numera måste ingå i svenskundervisningen. Det är alltså inte längre möjligt att enbart använda analoga verktyg som whiteboardtavla, penna eller papper, något som då man tolkar den föregående, icke reviderade versionen av ämnesplanen, mer eller mindre hade kunnat vara möjligt då digitala verktyg eller digitala medier inte nämns. När digitala verktyg och medier på detta sätt skrivs in i ämnesplanen kan man dra slutsatsen att Skolverket ser användandet av digitala verktyg och medier som viktiga förmågor i sig, att de digitala verktygen och medierna är något mer än bara redskap som används för att nå andra förmågor. Därför kan man också dra slutsatsen att undervisningen om hur man använder olika digitala verktyg och medier behöver ta större plats i svenskundervisningen än tidigare. Dock leder detta till frågor om hur man som svensklärare ska undervisa om digitala verktyg samt vilken kompetens detta kräver. Som svensklärare behöver man själv kunna använda digitala verktyg och medier, man behöver kunna identifiera vilka verktyg som passar för olika ändamål och man behöver kunna sälla bland dagens stora och ständigt växande utbud av digitala verktyg och medier. Dessutom behöver man utveckla strategier för hur man kan undervisa om digitala verktyg inom svenskundervisningen.

Svenskämnet är ett av de två ämnen som enligt Skolverkets senaste IT-uppföljning har kommit längst när det gäller att använda datorer i undervisningen (Skolverket 2016:76). Man kan alltså säga att det redan skett ett skifte från penna och papper till dator inom svenskundervisningen, vilket enligt Nordmark (2017) lett till förändringar i elevernas skrivprocesser. Enligt Nordmark ser digitala skrivprocesser annorlunda ut och kräver andra färdigheter av eleverna. Därför behöver svensklärare titta närmare på hur skrivprocesser vid digitalt skrivande ser ut för att kunna hjälpa eleverna att utveckla sina digitala skrivprocesser. Användandet av datorer vid skrivuppgifter leder enligt Nordmark också till en del andra frågor som man som svensklärare bör fundera på, frågor som bland annat handlar om klassrumsmiljö, tillgång till stöd i skrivprocessen samt frågor om hur man ska hantera olika distraktionsmoment som datorerna bidrar till i form av till exempel sociala medier (Nordmark 2017:236).

4.1.4 Ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt inom svenskundervisningen

Den tredje aspekten inom digital kompetens enligt Skolverkets kommentarmaterial handlar om att ha ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt, vilket innebär att eleverna ska utveckla förmågan att granska och värdera information från olika källor (Skolverket 2017a:18). I den reviderade ämnesplanen för svenska, liksom i den tidigare versionen framgår att undervisningen ska “bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granska information från olika källor” (Skolverket 2016b:1). Att kunna granska källor kritiskt är inte en nyhet inom svenskundervisningen, dock framgår det i Skolverkets kommentarmaterial att de gamla skrivningarna om källkritik nu innefattar ett djupare perspektiv än tidigare. Detta på grund av att samhällets och skolans digitalisering idag ställer fler krav på den källkritik som eleverna får lära sig i skolan, inte minst på grund av internet som kräver ett större ansvar hos den enskilde individen att bedöma tillförlitligheten av olika information (Skolverket 2017a:18). Skolverket framhåller dessutom att källkritik inte enbart handlar om att kritiskt granska skriven text utan även om bilder, ljud och filmer som skulle kunna vara förfälskade, förvanskade eller placerade i ett sammanhang där de inte hör hemma (Skolverket 2017e). Som svensklärare kan man dra slutsatsen att man trots få förändringar i den reviderade ämnesplanen ändå förväntas att arbeta mer djupgående kring källkritik än tidigare.

I den reviderade ämnesplanen tillkommer också några ändringar med syfte att förtydliga vikten av att i ett digitaliserat samhälle förhålla sig till regler om upphovsrätt och integritet. Det är alltså viktigt att svenskundervisningen förmedlar kunskaper till eleverna om hur man kan använda andras material på ett korrekt sätt samt hur man sprider eget material på ett säkert sätt (Skolverket 2017a:18). I det centrala innehållet för svenska 1 framgår i den reviderade versionen att undervisningen ska behandla “frågor om upphovsrätt och integritet vid digital publicering” (Skolverket 2017b:6). Detta visar på att Skolverket ser internet som en viktig del inom svenskundervisningen där både lärare och elever har rättigheter och skyldigheter och det visar också på att Skolverket ser att en felaktig hantering av internet kan få konsekvenser för människor. Som svensklärare är det viktigt att man själv känner till vilket material man får använda sig av i undervisningen och man måste även lära eleverna vilket material som får användas.

4.1.5 Att kunna lösa problem inom svenskundervisningen

Den fjärde och sista aspekten av digital kompetens som tas upp i Skolverkets kommentarmaterial, att kunna lösa problem och omsätta idéer i handling, handlar om att i undervisningen främja ett lösningsinriktat förhållningssätt (Skolverket 2017a:18-19). I ämnesplanen för matematik framgår denna aspekt av digital kompetens tydligt då eleverna ska kunna använda digitala verktyg för att lösa matematiska problem (Skolverket 2017f:1). I ämnesplanen för svenska framgår denna aspekt dock inte lika tydligt och därför är det svårt att direkt utröna vad denna aspekt får för konsekvenser för svenskämnet. I läroplanen framgår det att det lösningsinriktade förhållningssättet ska ses ur ett ämnesövergripande perspektiv som handlar om att det är människan som skapat dagens digitala verktyg och medier och att det därför också är vi som har möjlighet att förändra dem och hitta nya lösningar (Skolverket 2017c:18). Dock kan det vara svårt att som svensklärare rent konkret se hur detta förhållningssätt kan förmedlas till eleverna inom svenskundervisningen.

4.1.6 Digitaliseringen påverkan på bedömning och betyg

När svenskläraren planerar och genomför undervisning utgår han eller hon från läroplanen, aktuella examensmål, ämnesplanens syfte och mål, det centrala innehållet för den aktuella kursen samt kunskapskraven. Den digitala kompetens som uttrycks i styrdokumentet ska därför enligt Skolverkets kommentarmaterial finnas med även när läraren ska bedöma elevernas kunnande (Skolverket 2017a:19). Kunskapskraven beskriver med vilken kvalitet eleven visar sitt kunnande i förhållande till målen och vad som krävs för olika betyg inom den aktuella kursen. De kvaliteter som framgår i kunskapskraven i den reviderade versionen av ämnesplanen beskrivs på samma sätt som i den tidigare versionen men innefattar nu även den digitala kompetens som framgår i ämnets mål samt i kursens centrala innehåll. För att ta ett exempel så står det i kunskapskraven för betyget E i svenska 1 att "eleven kan läsa, reflektera över och göra enkla sammanfattningar av texter samt skriva egna texter som anknyter till det lästa" (Skolverket 2017b:7). Kopplar man samman detta kunskapskrav med svenskämnet syfte och mål samt med kursens centrala innehåll blir det tydligt att denna kvalitet även innefattar att eleven ska kunna läsa och reflektera över digitala texter. Som vi konstaterade tidigare så kräver digital läsning delvis andra förmågor än läsning av traditionella papperstexter och dessa förmågor ska då också utgöra grund för bedömning. Som svensklärare kan det vara svårt att veta vilka digitala förmågor som ska bedömas samt vilket

värde de ska ha vid bedömning och betygsättning, då kunskapskraven ser ut på samma sätt som tidigare.

Man kan konstatera att skrivningarna om digitalisering i den reviderade ämnesplanen för svenska ytterligare breddar synen på till exempel text och läsning vilket gör att multimodala förmågor som bland annat även innefattar tolkning av bild, ljud samt navigering på internet får större plats i svenskundervisningen. För svensklärare väcker detta frågor kring hur bedömning ska genomföras. Godhe (2014) kom i sin forskning fram till att det finns en osäkerhet både bland lärare och elever när det gäller bedömning av multimodala texter eftersom både lärare och elever är vana vid att skriven och talad text ska stå i fokus vid bedömning i svenskundervisningen. Hon drar därför slutsatsen att skolor behöver bredda diskussionen kring hur olika uttrycksformer för kunskap kan relateras till bedömningskriterierna så att inte uttrycksformer som inte tillhör den traditionella talade eller skrivna texten riskerar att missas (Godhe 2014:137).

5 Intervjuer med svensklärare

I analysen av den reviderade ämnesplanen kan vi dra slutsatsen att sändaren, det vill säga regeringen och Skolverket, verkar vara ute efter genomgripande förändringar inom svenskundervisningen. I denna del av arbetet kommer jag att byta perspektiv och titta på hur mottagarna av ämnesplanen, det vill säga svensklärarna, uppfattar skolans digitalisering med utgångspunkt i Foucaults begrepp normalisering och motstånd. Därför har jag genomfört kvalitativa samtalsintervjuer med fem olika svensklärare inom skolans institution, närmare bestämt på en kommunal gymnasieskola i Västsverige. Det är viktigt att påpeka att de uppfattningar som framkom i intervjuerna bara kan ge en inblick i hur lärarrollen ser ut på en specifik skola under en specifik tid. Faktorer som rör svensklärarnas arbetsförhållanden inom den specifika skolan i den specifika kommunen där de arbetar är faktorer som skulle kunna få konsekvenser för lärarnas uppfattningar men detta kommer jag inte att gå närmare in på i detta arbete.

5.1 Svensklärarna i studien

De fem svensklärare som deltog i intervjuerna arbetar på en kommunal gymnasieskola och kontaktades först via e-post där det övergripande temat på intervjuerna förklarades och där de fick frågan om de ville delta. Av åtta svensklärare som kontaktades var de fem som ville ställa upp i undersökningen. Samtalsintervjuerna genomfördes sedan individuellt, där jag utgick

från en intervjuguide (se bilaga 1) med frågor som rörde olika aspekter av skolans digitalisering och svenskämnet. Intervjuerna genomfördes mellan februari och mars 2018 och spelades in med hjälp av ett ljudprogram på min mobiltelefon. De transkriberades sedan av mig i sin helhet.

Vid genomförandet av intervjuerna upplevde lärarna att deras gymnasieskola fortfarande mer eller mindre låg i startgroparna när det gäller satsningarna på kompetensutveckling kring skrivningarna om digitalisering i styrdokumentet. Alla de intervjuade svensklärarna var dock av uppfattningen att skolan prioriterade digitaliseringen och de förväntade sig att de under vårterminen och hösten skulle få tillgång till mer fortbildning, dels under en kommande kompetensutvecklingsdag i mars 2018 och dels under schemalagda timmar under den följande höstterminen

Intervjuperson 1 - Sabina

Sabina är 28 år gammal och arbetar som lärare i svenska och psykologi på Samhällsprogrammet med inriktning beteendevetenskap där hon undervisar kurserna svenska 1, 2 och 3. Sabina har arbetat som lärare i tre år och tog examen 2015.

Intervjuperson 2 - Sonja

Sonja är 47 år gammal och arbetar som lärare i ämnena svenska och latin. Hon undervisar elever på pre-IB, det vill säga första året på International Baccalaureate, Naturvetenskapliga programmet samt Estetiska programmet och undervisar kurserna svenska 1, 2 och 3. Sonja tog lärarexamen 1999 och har arbetat som lärare sedan 2003.

Intervjuperson 3 - Martina

Martina är 41 år gammal och är lärare i svenska och engelska på Naturvetenskapsprogrammet där hon undervisar kurserna svenska 1, 2 och 3. Martina tog examen 2001 och har arbetat som lärare sedan dess, det vill säga i 17 år.

Intervjuperson 4 - Emilio

Emilio är 38 år gammal och är lärare i svenska och svenska som andraspråk. Han har tidigare undervisat i svenska på Komvux i 10 år men sedan tre år tillbaka undervisar han enbart elever i svenska som andraspråk på Språkintrödn. Emilio tog examen 2005. Även om Emilio

inte undervisar i ämnet svenska för tillfället anser jag ändå att hans upplevelser är relevanta för mitt arbete.

Intervjuperson 5 - Ted

Ted är 45 år gammal och är lärare i svenska och religion med kurserna svenska 1, 2 och 3 främst på Bygg- och anläggningsprogrammet. Han undervisar också en elevgrupp på Samhällsprogrammet. Ted har även ett uppdrag som digitaliseringsansvarig på skolan och arbetar med att utveckla skolans lärplattform Fronter. Ted har arbetat som lärare i 13 år och tog examen 2005.

5.2 Svensklärarnas uppfattningar om svenskämnets förändring

Enligt Foucault är det meningsfullt att studera de processer som upprätthåller en institution eftersom makt utövas inom ramen för olika relationer (Bevir 1999: 353). I detta arbete handlar det om relationen mellan uppdragsgivaren som stiftar styrdokumentet och mellan lärarna som är myndighetsutövare och ska förhålla sig till styrdokumentet. För att försöka få en bild av hur de intervjuade svensklärarna upplever att deras arbete som svensklärare påverkas av skolans digitalisering valde jag därför att ställa frågor om de intervjuade svensklärarnas uppfattningar om de reviderade styrdokumentet samt om hur deras svenskundervisning kommer att förändras.

Av de svar jag fick drog jag slutsatsen att samtliga av de intervjuade svensklärarna hade läst de reviderade styrdokumentet och verkade vara väl medvetna om att de har ett viktigt uppdrag när det gäller att främja digital kompetens i svenskundervisningen. Samtliga av lärarna var inne på att ändringarna i styrdokumentet handlar om att utrusta och förbereda eleverna för det digitaliserade samhället. Emilio ser till exempel förändringarna som en självklarhet och "ett måste" eftersom samhället utanför skolans värld har förändrats och blivit digitaliserat och att det då är viktigt att eleverna kommer i kontakt med digitala media även i skolan. Sonja menar att skolan måste förbereda eleverna för den framtida arbetsmarknaden, "att vi utbildar dem till yrken vi inte ens visste fanns" och att det därför är viktigt att skolan strävar efter att försöka förbereda eleverna även om "det kanske är svårt att hänga med i tiden...". Sonja upplever att det finns en "eftersläpning" i skolans värld och att skolan nu genom de reviderade styrdokumentet försöker att komma ikapp med samhällets snabba utveckling. Sabina menar att förändringarna i styrdokumentet handlar om att göra det

tydligare för alla inom skolan “vart skolan är på väg, vart tekniken är på väg, vart vi i vårt arbetssätt egentligen är på väg...”. Samtliga av de intervjuade svensklärarna verkar se det som en fördel att skolans styrdokument revideras och att förändringarna “skrivs ner” och bli mer konkreta. Ted menar att detta kan möjliggöra samarbete mellan lärare och ämnen för att man nu med hjälp av styrdokumenten kan precisera och tydliggöra vad skolans digitalisering handlar om. Martina lyfter fram skolans kompensatoriska uppdrag och hur de reviderade styrdokumenten kan bidra till att göra skolan mer likvärdig och att ”det blir som en demokratisk rättighet litegrann”.

De intervjuade svensklärarna har en klar uppfattning om att de har ett viktigt uppdrag när det gäller skolans digitalisering och de var alla överens om att skolans digitalisering leder till att deras arbete som svensklärare förändras. När jag ställde frågan om hur deras svenskundervisning kommer att förändras verkade de dock överlag inte ha en lika klar uppfattning om hur denna förändring kommer att se ut i förhållande till de reviderade styrdokumenten och svenskämnet, vilket pekar på att det digitala synsätt som Skolverket premierar ännu inte har normaliserats. Detta skulle kunna bero på att de ännu inte hunnit sätta sig in i de reviderade styrdokumenten eller att de faktiskt upplever att det är svårt att förstå hur de nya skrivningarna om digitalisering kan implementeras i svenskundervisningen.

Sonja menar att hon hoppas att hennes sätt att arbeta kommer att förändras men hon verkar inte riktigt ha klart för sig på vilket sätt. Hon lyfter dock fram att det är viktigt att förändringarna sker gradvis och att hon med hjälp av fortbildning får hjälp att implementera de nya kunskaperna i undervisningen. Sabina refererar till revideringarna i ämnesplanen och anser inte att det sker någon “jättestor” förändring i styrdokumenten. Hon menar att “idag så jobbar vi ju väldigt mycket tekniskt och vi jobbar ju redan digitalt”. Sabina tror dock att hon kommer att arbeta mer med digitala verktyg som gör undervisningen mer tillgänglig för eleverna. Martina hoppas att hennes undervisning kommer att breddas ännu mer och att hon kan lära sig använda digitala verktyg som underlättar hennes och elevernas arbete. Emilio hoppas att digitaliseringen kan hjälpa honom att göra undervisningen både snabbare och mer kreativ. Han menar också att digitaliseringen kan ge möjligheter att stärka svenskämnets ställning och bidra till att svenskämnet på ett tydligare sätt kopplas till de andra ämnena. Ted, som redan aktivt arbetar med de reviderade styrdokumenten då han har en roll som digitaliseringsansvarig på skolan, verkar ha en klarare bild framför sig kring hur digitaliseringen och de reviderade styrdokumenten mer konkret kan implementeras i

svenskämnet, vilket kan relateras till Oxstrands (2013) slutsats om att lärare som fått tillgång till fortbildning får ett försprång när det gäller mediekunnighet (Oxstrand 2013:174). Han menar att han i framtiden kommer att arbeta mer med de fyra aspekterna av digital kompetens som används i styrdokumentet och att han kommer att fundera mer på hur undervisningen kan effektiviseras samt hur samarbete med andra ämnen kan möjliggöras.

De intervjuade svensklärarna verkar ha en klar bild kring varför styrdokumentet revideras. De verkar dock inte ha en lika klar bild framför sig kring hur revideringarna ska implementeras i svenskundervisningen och kommer med få konkreta exempel på hur detta kan göras. Detta skulle kunna relateras till Samuelsson (2014) om att det behöver ske en tydligare integrering av IKT i ämnena samt fler satsningar på ämnesdidaktisk kompetens inom skolan (Samuelsson 2014:88-90).

5.3 Svensklärarnas uppfattningar om skönlitteraturens roll

I min analys av ämnesplanen för svenska kom jag fram till att det verkar finnas ett spänningsfält mellan det "gamla" kulturarvet där skönlitteraturen ingår och det "nya" digitala synsätt som premieras i styrdokumentet idag, liknande det spänningsfält inom humaniora mellan vår traderade kulturhistoria och den digitala kulturen som Ingvarsson (2016) tar upp. Kanske finns det också fortfarande en rädsla inom svenskämnet likt den hos en del humanister för att det digitala kommer att innebära slutet för det analoga, att det multimodala är ett hot mot den traditionella texten samt att internet är ett hot mot läsande och bildning (Ingvarsson 2016:60). Kanske skulle detta också kunna vara ett uttryck av motstånd (Digeser 1992:1003) inom en institution. Med utgångspunkt i forskning som problematiserar skönlitteraturens roll i förhållande till samhällets förändring (Persson 2007, Årheim 2009) valde jag att ställa frågor till de intervjuade svensklärarna med syfte att urskilja hur de ser på skönlitteraturens roll i förhållande till skolans digitalisering. I intervjuerna uppfattade jag att svensklärarna har olika syn på skönlitteraturens värde och syfte i undervisningen, vilket skulle kunna bero på att de arbetar med olika elevgrupper på olika gymnasieprogram, där eleverna har olika erfarenheter av skönlitteratur. Kanske skulle de intervjuade svensklärarnas skilda uppfattningar om skönlitteraturens roll även kunna relateras till skönlitteraturens oklara roll i ämnesplanen i förhållande till skrivningarna om digitalisering då detta bidrar till en större tolkningspotential i styrdokumentet där lärarnas egna uppfattningar om skönlitteraturen får ta stor plats. Då kanske deras val och motivering av skönlitteraturen i stor utsträckning påverkas av olika

faktorer som till exempel deras eget intresse för skönlitteratur, arbetserfarenhet, ålder med mera.

På frågan om hur de intervjuade svensklärarna ser på skönlitteraturens roll i framtiden i förhållande till skolans digitalisering framkommer en tro på skönlitteraturens särskilda värde då de intervjuade svensklärarna är överens om att skönlitteratur fortfarande är och kommer att vara en viktig del av människors liv eftersom vi människor har ett behov av att ta del av fiktion. Däremot är de intervjuade svensklärarna också överens om att skönlitteraturens roll inom svenskundervisningen håller på att förändras och att samhällets digitalisering kommer att leda till att vi får helt andra typer av texter och andra sätt att skriva. Sabina tror inte att skönlitteraturen kommer att försvinna utan istället ändra form och att ”böcker som man håller i handen” kanske försvinner medan andra typer av text som ”datorspel, bloggar, allt som sker i den digitala världen” kommer att få ta större plats. Ted och Emilio tror att gränsen för vad som räknas som skönlitteratur mer och mer kommer att suddas ut, att olika medier som till exempel film, musik och datorspel kommer att få en större roll i undervisningen kring skönlitteratur. Sonja tror att samhällets digitalisering har lett till att vi idag läser mindre och skriver mer. Hon tar upp exemplet fanfiction där vi idag i större utsträckning agerar som medskapare i litteraturen.

De intervjuade svensklärarna ser både möjligheter och svårigheter med ett förändrat synsätt kring skönlitteratur och digitaliseringen inverkan på undervisningen. Emilio tror att skolans digitalisering kan ge möjligheter att väcka intresse för läsning av skönlitteratur och menar att digitala verktyg och medier har potential att göra ”en tråkig bok” till något ännu mer betydelsefullt för eleverna då man med hjälp av till exempel ljud, bild och musik kan förstärka läsningen. Även om Martina, Sabina, Sonja och Ted ser många möjligheter med ett förändrat synsätt kring skönlitteratur så tycker jag mig ändå urskilja ett visst motstånd (Digeser 1992:1003), i enlighet med Foucault, mot förändring när det gäller den skönlitterära bokens syfte och värde i undervisningen. I intervjuerna uppfattar jag mig urskilja att i synnerhet Sabina verkar ha något slags tro på att den traditionella skönlitterära boken bör ha en särskild ställning inom svenskundervisningen. Detta blir tydligt då jag ställer frågan om hur hon ser på skönlitteraturens framtid och om hon tror att skönlitteraturens roll kommer att förändras. Hennes omedelbara svar var då att ”Gud så får du inte säga för det vill jag inte!”. När jag sedan ber henne förklara vad hon menar förklarar hon att skönlitteraturen är anledningen till att hon valde att bli svensklärare, att hon själv har ett brinnande intresse för

skönlitteraturen. Därför är hon rädd att den skönlitterära boken inte kommer att prioriteras i lika stor utsträckning i framtiden. Även Sonja upplever att det idag är svårare att motivera eleverna till läsning av skönlitterära böcker. Hon tror att vi i framtiden kommer att läsa mindre böcker och tycker att det är synd.

Martina upplever också att det skapats ett visst motstånd kring att ta till sig text genom att läsa böcker. Hon tror dock inte att det är fördelaktigt att ta bort den skönlitterära boken helt eftersom svenskundervisningen också har ett syfte att utmana eleverna och erbjuda läsning som eleverna kanske inte annars stöter på utanför skolan:

...skönlitteraturen både i gammal form och ny form fyller sina funktioner och det är farlig att plocka bort och säga att nu ska vi bara titta på allting som är inne på webben där vi lägger in alla texter...jag tror att man behöver både och...man kan inte bara likrikta så att alla tänker likadant utan man måste pröva sig själv och utmana sig själv... (Martina).

5.4 Svensklärarnas uppfattningar om den egna digitala kompetensen

Styrdokumentens syn på digital kompetens vill framföra att digital kompetens innefattar mer än bara förmågan att använda digitala verktyg. Enligt Liedman (2008) finns det dock en risk att begreppet digital kompetens är missvisande då fokus tenderar att hamna enbart på rena tekniska kunskaper (Liedman 2008:23). Om Skolverkets syn på digital kompetens inte framgår i styrdokumentet finns det en risk att lärarna tolkar styrdokumentet på ett sätt som inte främjar den digitala kompetens som Skolverket är ute efter, vilket också försvårar normaliseringsprocessen av begreppet inom institutionen (Digeser 1992:985). Tidigare forskning visar dessutom att lärarnas egna digitala kompetens är avgörande för elevernas möjligheter att utveckla digital kompetens (Samuelsson 2014:94) och min analys av ämnesplanen pekar även på att den digitala kompetens som Skolverket premierar kräver en viss grad av digital kompetens från lärarnas sida. I intervjuerna valde jag att ställa frågor i syfte att urskilja de intervjuade svensklärarnas uppfattningar om begreppet digital kompetens samt deras egna uppfattningar om den egna digitala kompetensen.

Överlag uppfattar jag att de fem intervjuade svensklärarna uppvisar en relativt positiv syn på den egna digitala kompetensen, något som man skulle kunna säga stämmer överens med Skolverkets senaste IT-uppföljning (Skolverket 2016:66). Ted är den av de intervjuade

svensklärarna som uttrycker den mest positiva bilden av den egna digitala kompetensen. Han upplever att han ligger i framkant på skolan eftersom han också arbetar med utveckling av skolans digitala lärplattform samt har en handledande roll inom digitalisering på skolan. Ted pratar om att han vill utveckla sin digitala kompetens genom att koppla ihop sina ämneskunskaper med ett digitalt tänkande istället för att "sitta och banka in en massa nya program..." Emilios bild av den egna digitala kompetensen är också till största delen positiv. Han pratar mycket om att han tycker att han upplever att han utvecklas och att han tycker att det är en "rolig grej" att man kan utvecklas tillsammans med eleverna. Han upplever att hans styrka är att han får med sig eleverna men upplever att han behöver träna mer på att våga testa nya digitala verktyg.

Martina anser att hennes digitala kompetens är god men att den "kan bli bättre" och att hon känner sig säkrare på vissa delar än på andra. Hon upplever att hennes styrkor är att hon, trots att hon är medveten om att hon inte behärskar alla digitala verktyg, ändå är bra på att våga testa sig fram med eleverna. Något som Martina upplever att hon vill träna mer på är hur sociala medier fungerar och hur hon kan diskutera dem med eleverna. Sabina beskrev sin digitala kompetens som "hyfsad". Hon upplever dock att det finns andra lärare som kommit betydligt längre än henne och att hon som relativt ny lärare valt att fokusera på att hitta sin roll som lärare och på att utveckla sitt eget innehåll och därför hittills inte lagt så stort fokus vid "det digitala". Sabina upplever att hennes styrkor när det gäller digital kompetens är att hon är öppen men menar att hon behöver utveckla sin digitala kompetens genom att testa fler digitala medier.

Sonja var den av de intervjuade svensklärarna som hade den mest negativa synen på den egna digitala kompetensen. Hon upplever sig inte ligga i framkant.

"Jag använder ju digitala verktyg men jag är inte alls bra på vissa saker och lär mig kanske inte så lätt heller och då händer det att man sitter där och så klickas det fram och tillbaka och så hänger man inte med och man har absolut inte lärt sig det..." (Sonja)

På frågan om vilka styrkor Sonja upplever att hon har när det gäller digital kompetens svarar hon att hon inte riktigt upplever att hon har några styrkor. Hon uppger också att hon inte alls känner sig kreativ när det gäller att använda digitala verktyg. Sonja är den av de intervjuade lärarna som är äldst och har arbetat längst och därför skulle man kunna tänka sig att hennes

ålder påverkar hennes uppfattning om den egna digitala kompetensen, då Skolverkets senaste IT-uppföljning pekar på att lärare som har få undervisningsår bakom sig en mer positiv bild av den egna IT-kompetensen än lärare som funnits i yrket länge (Skolverket 2016:67).

Oxstrand har dock i sin forskning kommit fram till att det är intresse och kunskaper snarare än ålder som avgör hur pass säkra lärare känner sig när den gäller den egna mediekunnigheten (Oxstrand 2013:174). Denna slutsats är möjlig i detta arbete då de svensklärare som i intervjuerna uppgav den mest positiva bilden av den egna digitala kompetensen, nämligen Ted, Emilio och Martina, även uppgav att de är intresserade av att använda digitala verktyg på fritiden och att de är vana användare även privat.

När jag under intervjuerna ställde frågor om svensklärarnas digitala kompetens definierade jag inte vad begreppet digital kompetens innebär. När jag jämför de olika svaren kommer jag fram till att det är möjligt att lärarna uppfattar begreppet på olika sätt. Martina, Sabina och Sonja verkar i sina svar fokusera på den egna användningen av digitala verktyg medan Emilio och framför allt Ted mer fokuserade på ett bredare digitalt tankesätt. I synnerhet Sabina och Sonja associerade digital kompetens med digitala verktyg och förmåga att använda "nya" verktyg. Detta kanske också bidrar till att de inte uppfattar sig själva som särskilt digitalt kompetenta då de upplever att digital kompetens enbart handlar om att behärska digitala verktyg. EU:s definition och Skolverket vill peka på ett bredare förhållningssätt än enbart behärskandet av digitala verktyg, något som dock enligt Liedman (2008) inte tydligt framgår vilket kan leda till missuppfattningar. Sabinas svar, att hon hittills lagt fokus på att utveckla sitt eget innehåll och därför inte lagt så stort fokus vid "det digitala", visar på att hon ser "det digitala" som verktyg i undervisningen snarare än ett bredare tankesätt. Sonja berättar att hon bland annat brukar visa filmklipp eller spela in podcasts "men det är ju inte direkt digitalisering...det har man ju gjort länge så det är ju ingenting nytt...". Detta visar på att Sonja uppfattar digital kompetens som något nytt och nyskapande som hon själv inte i så stor utsträckning tar del av. Det visar också på att Skolverkets definition av digital kompetens ännu inte normaliserats (Digeser 1992:985) in i skolans institution.

6 Diskussion

Det övergripande syftet med detta arbete är att undersöka vad skolans digitalisering, där de reviderade styrdokumenterna ingår, får för konsekvenser för svensklärares arbete. Detta genom en kvalitativ analys av den reviderade ämnesplanen för svenska samt kvalitativa forskningsintervjuer med fem olika svensklärare. Om man med hjälp av Foucaults två

begrepp normalisering och motstånd tittar på förhållandet mellan sändare och mottagare, där Skolverkets intentioner med revideringarna av styrdokumenterna utgör sändarperspektivet och de intervjuade svensklärarna utgör mottagarperspektivet kan man dra ett antal slutsatser.

För det första är det tydligt att Skolverket genom ändringar i de bindande styrdokumenterna vill peka på att stora genomgripande förändringar inom undervisningen krävs, vilket skulle kunna ses som ett sätt att hantera och kontrollera en undervisning som avviker från Skolverkets intentioner. Skolans uppdragsgivare är ute efter en hög digital likvärdighet inom skolan, men tidigare forskning (Samuelsson 2014) visar att denna likvärdighet brister bland annat till följd av att lärarna inte undervisar på ett sätt som kompenserar för elevernas olika bakgrund och förutsättningar. Därför anser uppdragsgivarna att det är nödvändigt att skolans digitaliseringsuppdrag explicit skrivs ut i styrdokumenterna så att det exempelvis inte längre blir möjligt för lärare att själva bestämma om de vill använda digitala verktyg i undervisningen eller inte.

För det andra kan man dra slutsatsen att revideringarna av styrdokumenterna förändrar svensklärollen och svensklärarens uppdrag. Min analys av den reviderade ämnesplanen för svenska pekar på att skrivningarna om digitalisering påverkar svenskämnet ända ner i dess kärna när det gäller språk, språkbruk och kommunikation. De fyra aspekterna av digital kompetens visar exempelvis på att svenskundervisningen behöver utgå ifrån att det digitala samhället bidrar till nya sätt att läsa (Rasmusson 2017) och skriva (Nordmark 2014), vilket innebär att eleverna behöver utveckla de nya förmågor som krävs. Dessa förmågor utgår från att digitala verktyg och medier bör ses som något mer än bara redskap som används för att uppnå andra förmågor. I enlighet med det sociokulturella perspektivet påverkar de digitala verktygen och medierna människornas sätt att förstå, förklara och tänka kring omvärlden. Därför kan man tolka den reviderade ämnesplanen som att digitala verktyg och medier behöver ta mer plats i svenskundervisningen än tidigare, vilket leder till en mängd frågor som svensklärare behöver ta ställning till. Frågor som bland annat handlar om hur de digitala verktygen ska integreras i undervisningen, vilka nya undervisningssituationer samt hur de förändrar lärorollen.

För det tredje verkar revideringarna i styrdokumenterna ännu inte normaliserats (Digeser 1992:985) in i skolans institution. De intervjuade svensklärarna verkar ha en klar bild kring varför styrdokumenterna revideras men de verkar dock ha svårare att se framför sig på vilket

sätt skolans digitalisering samt revideringarna i ämnesplanen påverkar svenskundervisningen. Den lärare som hade den mest klara bilden av hur digitaliseringen kan inkorporeras i svenskundervisningen var också den av de intervjuade lärarna som hade ett digitaliseringsuppdrag på skolan och därför redan fått tillgång till fortbildning, vilket enligt Oxstrand (2013) är en faktor som spelar stor roll för lärares mediekunnighet. De intervjuade svensklärarnas syn på den egna digitala kompetensen pekar också på att Skolverkets bild av digitaliseringen ännu inte framgår. Då jag under intervjuerna valde att inte definiera begreppet digital kompetens framgick det att i synnerhet tre av de intervjuade svensklärarna, då de fick frågan om hur de upplever sin egen digitala kompetens, i sina svar verkade fokusera mest på den andra aspekten av digital kompetens, som handlar om att kunna använda digitala verktyg och medier. Jag drar därför slutsatsen att det finns en uppfattning bland lärarna om att digital kompetens till största delen handlar om att behärska nya digitala verktyg, vilket går emot Skolverkets intentioner med begreppet. Detta kan man jämföra med Liedmans (2008) slutsatser, då han menar att EU:s definition av digital kompetens som också används i styrdokumentet skulle kunna vara missvisande.

För det fjärde kan man i viss mån urskilja ett motstånd (Digeser 1992:1003) till förändringar när det gäller en del föreställningar både inom den reviderade ämnesplanen och bland de intervjuade svensklärarna. Detta motstånd framgick tydligast i synen på litteraturen och i synnerhet skönlitteraturen, som är en del av svenskämnetns kärna. Min analys av ämnesplanen för svenska pekar på att skönlitteraturen fortfarande verkar ha samma givna plats i ämnesplanen eftersom den inte på ett tydligt sätt berörs av revideringarna om digitalisering. Dessutom definieras inte av Skolverket vilken roll skönlitteraturen bör ha i förhållande till det digitala synsätt som skrivningarna om digitalisering premierar. I min analys drar jag slutsatsen skönlitteraturens givna plats i ämnesplanen, som fortfarande kan sägas bygga på ett slags kulturarv (Persson 2007:6-7), på ett eller annat sätt kolliderar med den reviderade ämnesplanens skrivningar om digitalisering. Det gör att det finnas ett spänningsfält, likt det som Ingvarsson (2016) tar upp inom humaniora, mellan det "gamla" kulturarvet och det "nya" digitala synsättet. I mina kvalitativa intervjuer uppfattade jag att de intervjuade svensklärarna inte är helt positiva till en förändrad syn på skönlitteraturen eller en förändrad syn på den skönlitterära bokens värde i svenskundervisningen. I synnerhet en av de intervjuade svensklärarna uttryckte motstånd, verkade stå fast vid att den skönlitterära boken bör ha en särställning inom undervisningen och uttryckte en rädsla för att den skönlitterära boken kommer att försvinna.

För det femte kan man dra slutsatsen att det inte enbart krävs revideringar i styrdokumentet från skolans uppdragsgivare för att det digitala synsätt som Skolverket premierar ska kunna normaliseras (Digeser 1992:985) in i skolan. Det krävs också fortbildning eftersom inte enbart elevernas bakgrund och förutsättningar är avgörande för utvecklandet av digital kompetens utan även lärarnas bakgrund och förutsättningar. I mina intervjuer kom jag fram till att lärarnas egna intresse av att använda digitala verktyg privat verkade spela roll för deras egen uppfattning om den digitala kompetensen, vilket stämmer överens med Oxstrands (2013) forskning. Den lärare som uppgav den mest negativa synen på den egna digitala kompetensen uppgav också att hon inte hade ett eget intresse för digitala verktyg medan den lärare som hade den mest positiva bilden av den egna digitala kompetensen även hade ett uppdrag som digitaliseringsansvarig på skolan. Det verkar alltså finnas en digital ojämlikhet också bland lärare. Min analys av den reviderade ämnesplanen för svenska samt mina forskningsintervjuer pekar även på att det finns ett behov av vidare forskning som svensklärare kan luta sig mot. Forskning som undersöker hur det digitala synsättet mer konkret kan implementeras i svenskämnet, som undersöker vilka konsekvenser olika digitala verktyg och medier får för svenskundervisningen samt vilka nya undervisningssituationer de bidrar till.

7 Referenslista

- Bevir, Mark. (1999). *Foucault, Power, and Institutions*. Ur *Political Studies*, Vol 47, issue 2, (Jun. 1999), pp. 345-359. University of Newcastle
- Digester, Peter. (1992). *The Fourth Face of Power*. Ur *The Journal of Politics*. Vol 54. No. 4. (Nov. 1992), pp. 997-1007. The University of Chicago Press on behalf of the Southern Political Science Association.
- Europaparlamentet. (2006). *Europaparlamentets och rådets rekommendation från den 18 december 2006 om nyckelkompetenser för livslångt lärande (2006/962/EG)*.
- Forsberg, Eva. (2012). *Styrningen av den obligatoriska skolan – mellan stabilitet och förändring*. Ur Lundgren, P, Säljö, R & Liberg C. (2012) *Lärande, skola, bildning – grundbok för lärare*. pp. 437-459. Natur & Kultur, Stockholm.
- Godhe, Anna Lena. (2014). *Creating and Assessing Multimodal Texts – Negotiations at the boundary*. Göteborgs universitet.
- Hellspong, Lennart & Ledin, Per. (2010). *Vägar genom texten – handbok i brukstextanalys*. Studentlitteratur. Lund.
- Ingvarsson, Jonas. (2016). *Digital epistemologi och tidigmoderna tankeformer – mot en pedagogik för 2000-talets humaniora*. Ur *Edda* 01/2016. Vol. 103. s. 49-62. Universitetsförlaget.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur. Lund.
- Liedman, Sven Erik. (2008). *Nycklar till ett framgångsrikt liv? Om EU:s nyckelkompetenser*. Stockholm: Skolverket
- Nordmark, Marie. (2014). *Digitalt skrivande i gymnasieskolans svenskundervisning – en ämnesdidaktisk studie av skrivprocessen*. Örebro universitet.
- Oxstrand, Barbro. (2013). *Från MEDIA LITERACY till MEDIEKUNNIGHET - Lärares uppfattning och förståelse av begreppen mediekunnighet och IKT i skolan och deras syn på medieundervisning*. Göteborgs universitet.
- Persson, Magnus. (2007). *Varför läsa litteratur? – om litteraturundervisningen efter den kulturella vändningen*. Studentlitteratur. Lund.
- Persson, Magnus. (2012). *Den goda boken – samtida föreställningar om litteratur och läsning*. Studentlitteratur. Lund.

- Persson, Sofia. (2008). *Läraryrkets uppkomst och förändring - En sociologisk studie av lärarens villkor, organisering och yrkesprojekt inom den grundläggande utbildningen i Sverige ca. 1800-2000*. Göteborg: Department of Sociology, University of Gothenburg.
- Rasmusson, Maria. (2017). *Det digitala läsandet – begrepp, processer och resultat*. Mittuniversitetet. Härnösand.
- Rapp, Stephan. (2012). *Skolans lagar och förordningar – det legala ramverket*. Ur Lundgren, P, Säljö, R & Liberg C. (2012) *Lärande, skola, bildning – grundbok för lärare*. pp. 461-482. Natur & Kultur, Stockholm.
- Regeringen. (2017). *Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet*. Bilaga till regeringsbeslut, I:1, 2017-10-19. Stockholm.
- Samuelsson, Ulli. (2014). *Digital (o)jämlighet – IKT-användning i skolan och elevers tekniska kapital*. Högskolan för lärande och kommunikation. Jönköping.
- Skolverket. (2016). *IT-användning och IT-kompetens i skolan - Skolverkets IT-uppföljning 2015*. Utvärderingsavdelningen.
- Skolverket. (2017a). *Få syn på digitaliseringen på gymnasial nivå - ett kommentarmaterial för gymnasieskolan, gymnasiesärskolan samt komvux och särvux på gymnasial nivå*. Stockholm.
- Skolverket. (2017b) *Ämnesplanen för svenska – den reviderade versionen*.
- Skolverket. (2017c). *Kommentarer till ämnesplanen för svenska*.
- Skolverket. (2017d) *Läroplan för gymnasieskolan – den reviderade versionen*.
- Skolverket. (2017e). *Guide för källkritik*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/kollakallan/kallkritik/guide-for-kallkritik-1.251678>
- Skolverket. (2017f) *Ämnesplanen för matematik – den reviderade versionen*.
- Statens medieråd. (2015). *Ungar & medier 2015: demografi - Fakta om hur barns och ungas medievanor påverkas av föräldrarnas härkomst, utbildning och inkomst*. Stockholm.
- Svedner, Per Olov. (2011). *Svenskämnet & svenskundervisningen - delarna och helheten*. Kunskapsföretaget. Uppsala.
- Säljö, Roger. (2000). *Lärande i praktiken - ett sociokulturellt perspektiv*. Norstedts akademiska förlag. Stockholm.
- Årheim. Anette. (2009). *Perspektiv på värdet av skönlitterära läserfarenheter*. Ur Kåreland, L. (red.) *Läsa bör man...? – den skönlitterära texten i skola och lärarutbildning*. Liber. Stockholm.

8 Bilaga 1 - intervjuguide

Forskningsfråga	Intervjufrågor
<p><i>Hur upplever svensklärare skolans digitalisering och dess konsekvenser för rollen som svensklärare?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Varför tror du att skrivningarna om digitalisering lagts till i styrdokumentet och i ämnesplanen för svenska?</i> • <i>Kommer ditt sätt att arbeta med undervisning i svenska förändras tror du? På vilket sätt?</i> • <i>När du tänker på skolans digitalisering, är dina känslor mer positiva eller negativa?</i> • <i>Vilka möjligheter eller problem ser du med skolans digitalisering?</i> • <i>Hur ser du på din egen digitala kompetens?</i> • <i>Vad upplever du som dina styrkor när det gäller digital kompetens?</i> • <i>Vad upplever du att du behöver träna mer på när det gäller digital kompetens?</i> • <i>Hur brukar du använda dig av skönlitteratur i undervisningen?</i> • <i>Hur motiverar du läsning av skönlitteratur för dina elever?</i> • <i>Får skolans digitalisering dig att tänka annorlunda kring hur skönlitteratur används? Hur?</i>

